

Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd

UDK 070.41(497.11)
070:808.51(497.11)

JAVNI DISKURS I SAVREMENO NOVINARSTVO

Sažetak: *Novinar-manirista i nema sopstvenih namera. Odriče se čina stvaralaštva u novinarstvu. Stvaralaštvo zamenjuje fraziranjem. Kloni se svoje mašte. Ponavljanje shema, klišea, šablona jeste intelektualna ravan po kojoj se najčešće kreće. Jezikom se samo ublažavaju stvarne napetosti i lakira stvarnost, u crno ili belo, svejedno. Njegovo nezadovoljstvo postaje groteskno parcijalno kretanje prema lažnim ukrasima. Umesto da se naoruža mudrošću i strpljenjem, novinar se survava u klišetizirane meandre jezika i sa patetičnom upornošću ne suočava se sa pravim problemima. Novinar kao da ne vidi dobro, pa i jezik prilagođava upornom slepilu uvećavajući eufemistička čvorišta svoga jezika. On, najčešće, samo aludira na stvari, ali ih ne čini vidljivim. On traga, ali ređe nalazi. Sumnja, ali ne otkriva do kraja. Deluje po principu istovetnosti, menjajući malo prostor oko sebe. Princip sličnost je njegov trajni poetički moto. Novinar-manirista svuda vidi sličnosti i znake istovetnosti. Za njega sve pojave liče pomalo jedna na drugu. Teško uviđa zapretane veze među stvarima.*

Ključne reči: *jezik, etika, retorika, manirizam, manipulacija, diskurs*

Napadna slikovitost

Danas¹ mogu da se uoče mnogi oblici delovanja verbalno-vizuelne mašinerije zvane savremeno novinarstvo. Povremeno objektivno obaveštavanje, češće osubjektivizovano, sa namerom da se verovatne stvari čine neverovatnim a neverovatne verovatnim, sa elementima „opoziciono nacionalističkog diskursa“² povremeno očaravajuće, a češće sa namerom da se očara, međusobno suprotstavljeno i poluposvađano, neuvežbano, nejasno metaforično, pri čemu je nejasnost najčešća metafora, podrazumevajuće senzacionalističko, sa elementima dosetke najčešće u nesinhronizovanim kolumnama, entimemično brzo i

1 Rad je nastao u okviru projekta „Politički identitet Srbije u regionalnom i globalnom kontekstu“ (br. 179076)

2 Jansen S., *Svakodnevni oirijentalizam: Doživljaj „Balkana“/“Evrope“ u Beogradu i Zagrebu*, Filozofija i društvo XVIII, Beograd, 2001, str. 33-71.

poluodgovorno, samim tim i *poluodgovorno*, to je, u najkraćem novinarstvo u Srbiji danas.

Povremena oštroumna zapažanja ne negiraju svakodnevnu trivializaciju medija. Reč je o izvesnim nastojanjima da se stvarnost artificijelizuje sasvim hladnom intelektuelizovanom veštinom, da se svakodnevije po svaku cenu prikaže kao čudo, a čudo kao sastavni deo savremenosti.

Napadna slikovitost se, dakle, suštinski organizuje, najpre, kao *čudesno*. Otuda mnoge *ekskluzivnosti*, *famoznosti*, *skandali*, *značajnosti*, *izuzetnosti*... Mediji, tako, neguju posebni unutrašnji govor, svojevrsni javni prividno jasni solilokvijum, „jer nejasna beseda ne može postići svoj cilj“³, određene stilove napadne samodopadljivosti. Gomilanje različitih samodopadljivosti vodi uobličavanju specifičnog javnog mnjenja shvaćenog „kao komunikativni fenomen“⁴ i posebnog javnog diskursa. Osnovna stilsko-retorička sredstva takvog javnog diskursa⁵ jesu samodopadljivost, eristička lukavstva skrivenih značenja, pri čemu se nastoji da se stvori izvesna čudesna *zaliha značenja* (Mišel Fu-ko). Ovde se medijska zaliha, međutim, ne sastoji u jednostavnom prikupljanju i amplifikaciji činjenica nego u povećavanju erističkih amfibolija, gomilanju višeznačnosti i višesmislenosti (*značajan skup, zajedno protiv organizovanog kriminala, protesti deo demokratije, demokratija deo protesta, ugrožena stabilnost, stabilnost nije ugrožena, šansa za diplomatiju*...).

Jezik prećutkivanja

U savremenim medijima, paradoksalno, bez obzira na to što je glavni supstrat izgovorena ili napisana reč, retko dolazi do proširenja saznajnih mogućnosti jezika. Jezik se, nasuprot, kvantitativno i kvalitativno najčešće osiromašuje, a značenje skreće od predstavljene stvarnosti, umesto da se kreće prema njoj. Događaji su sve manje događaji, a sve više *skandali*, *senzacije*, *fenomeni*... Reč je, zapravo, o posebnoj šifrovanom jeziku prećutkivanja. Njime se više skriva nego što se pokazuje. Zaista se, naime, ukazuje na prećutkivanje izvesnih tabuiziranih ili, pak, prećutno zabranjenih značenja. Pri tome se gotovo svaki događaj diže na nivo personifikovane čarobnosti (*Dirk Novicki: Čarobnjak iz Vircburga, Izvoz žita slobodan, Cene usporile, Dostupan u svim prilikama, Gugl stiže na Balkan*...).

3 Aristotel, *Retorika 1/2/3*, Beograd 1987, str. 199.

4 Simić R., Jovanović J., *Osnovi teorije funkcionalnih stilova*, Beograd 2002, str. 80-81.

5 Stanojević D., *Medijska eristika i javni diskurs*, Beograd 2009.

Informacija se, gotovo po automatizmu, smešta u svojevrsni „posuvratak reči“. ⁶ Besmisao je izjeda iznutra. O različitome se veoma slično govori. To je posebni tamni prostor reči beskrajnih homonimija: (...) *U sve bogatijem svetu rečnik postaje sve siromašniji. Proizvodnja sinonima je sasvim stala. Homonimi caruju. (...) Homonimi će ugušiti i poslednje ostatke razumevanja.* ⁷

Reč je, zapravo, o tamnom središtu reči i nekontrolisanom bekstvu od kontrolisanog značenja. Novinari sve manje, čak i u kolumnama pišu „glavom i bradom“. Sve češće se preodevaju u Nekog Drugog umesto u „samoga sebe“. Baš kao u *Komediji zabune* Vilijama Šekspira.

Savremeno novinarstvo neprekidno prerasta u prostor nezauzavljive bahatosti uvišestručavanja. Smisao se gubi u gotovo isledničkoj napetosti tzv. istraživačkog novinarstva. Beskrajna potreba za očekivanim odgovorima rađa veštačku znatiželju da se ispune prepoznatljiva „mesta neodređenosti“ (Roman Ingarden). Jezičke mogućnosti savremenog novinarstva, otuda, sve češće vode u prepoznatljivi solilokvijum uglavnom oblikovan u zavisnosti od toga ko je vlasnik određenog medija.

Novinarski solilokvijumi jesu, otuda, najčešći retorički oblici savremenog novinarstva. Njima se omogućava da novinar nesmetano prati svoju misao ne dozvoljavajući da je ugrozi druga dijaloška strana. Polazeći od Ničeove maksime da su sve prećutane istine otrovne, novinari favorizuju vlastito gledanje na istinu uzimajući ulogu lica koje govori u sebi, za sebe i najpre o sebi (*Recite mi, Mene zanima...*). Prostor tako stvorene dijaloške samoće savremenog novinara jeste, otuda, beskrajno rastegljiv. U svojoj razvučenosti, on se ponovo vraća sebi umnožavajući medijsku netoleranciju svojom *kvantitativnom*⁸ *samoćom*.⁹

Do novinarskog solilokvijuma dolazi i onda kada novinar izgubi svoje neposredne profesionalne veze sa izvorom informacija. Tada, često, ne uspeva da omeđi i suspregne nametnute erističko-perceptivne namere. Jače se ističe sve naglašenija monologičnost koja prerasta ponekad u pandemični profesionalni manir. Odbrana dijaloška žrtva teško preživljava ovakva „lukavstva izražavanja“¹⁰ i napadni „govor tela“ u ličnom komadanju ostrašćene

6 Foucault M., *Scritti letterari*, Feltrinelli, Milano 1971, str. 105.

7 Pekić B., *Zlatno runo II*, Beograd 1978, str. 389-390.

8 Bonito O., Akilo, *Ideologija izdajnika, umetnost, manir, manirizam*, Novi Sad 1989, str. 91.

9 Upadljiv je primer nedavnog gostovanja gradonačelnika Beograda, Dragana Dilasa, u emisiji „Kažiprst“ RTV B92 kada je voditeljki skrenuta pažnja da „ne maše rukama“.

10 Životić R., *Izražavanje novinara*, Petrovac na Mlavi 2001, 216-218.

aristokratske samodopadljivosti novinara. „Praksa pokazuje, naime, da unatoč nevjerovatnim mogućnostima informatičke tehnologije, živa javna rasprava, temeljni preduvjet demokracije – izostaje! A put do civiliziranog i demokratskog društva nezamisliv je bez javne rasprave. I bez dijaloga.“¹¹

Trendovi savremenog srpskog novinarstva upućuju i na to da je, uprkos deklarativnom zalaganju za dijalog, sve manje suštinskog razgovora koji podrazumeva autentični „kružni tok reči“.¹² Nedostatak profesionalizma i zanemarivanje etičke dimenzije pokreću autoritarnu svest o neponovljivosti novinarskog Ega. Često dvolični položaj novinara uslovljava zanemarivanje društvene koristi. Tada je suštinski razgovor teško ostvarljiv. Posle toga ostaju samo nedodirljivi monolozi mogućih sagovornika kao primeri neostvarene komunikacije.

Tome posebno doprinosi i usmerenje medija prema senzacionalizmu, tabloidizaciji, skandalima, spornim činjenicama i fiktivnim zbivanjima. Moguća sloboda izražavanja preobraća se u skrivenu erističku zloupotrebu medija sa malo mogućnosti da se uspostave pravi etički kodeksi. U konačnoj liniji to upravo šteti najpre medijima. Jer česta monološka pozicija novinara jeste potvrda i izvesne nemoći. Iako u prisustvu Drugog, novinar često skreće razgovor, a pitanja i odgovore usmerava prema željenom parcijalnom cilju. Prisustvo sagovornika, u tim okolnostima, deluje čak groteskno. Ono postaje dokaz o napadnosti posebne erističke tišine govora. Drugi je prisutan, ali ne uspeva da govori. Govor tako biva zatrpan u mrežama unutrašnjih odgađanja pravoga razgovora. Pitanja postaju sugestivna, opsensarska i nevidljiva za opštu korist. Medijski dijalog prerasta u patetičnu teatralizaciju dramatizovanog monologa.

U takvoj dijaloškoj osiromašenosti, pravi razgovor se traži na drugim, manje važnim nivoima. Možda je bujanje tzv. rijaliti programa, osim ostaloga, i posebna žudnja za autentičnim, makar i banalnim, dijalogom. Naravno, savremeni mediji traže autentični dijalog koji ima svoje etičke pretpostavke i jasne profesionalne granice. Reč je o govoru bez procenjivanja, o uvažavanju sagovornika, o razgovoru bez omalovažavanja, cinizma, podmetanja, netolerancije i nejasnih optužbi. Novinar uvek mora da bude onaj koji govori, ali ne i onaj koji se nadgornjava. Njegov jezik treba da bude daleko od ekstremnih retoričkih stanja, bez zazora ljudskog, rasnog, profesionalnog, manjinskog... Reč je o snazi činjenica i argumenata

11 Gavranović A., „Društveni dijalog i etika“, *Dubrovnik*, br. 5/2009, str. 21.

12 Đorđević B., *Gramatika srpskohrvatske dikcije*, Univerzitet umetnosti, Beograd 1984, str. 80-83.

bez ideološkog, političkog, nacionalnog ili bilo kojeg oblika nasilja nad sagovornikom.

Što dalje od etike ili neetička bliskost

Dileme savremenog novinarstva dovode se, otuda, najpre, u vezu sa novinarom koji dela, govori ili piše. Pri tome, žurnalista nije uvek i stvarni subjekt već to postaje jezik kojim se izražava. Odgovorni novinarski jezik se, zapravo, obavezno temelji na svojstvima tačnosti, jasnosti, konciznosti, živosti, skladnosti... Tek usklađivanjem ovih principa, informacija dobija na težini, pouzdanosti i trajnosti. Inače se brzo pretvara u sopstvenu senku. Jezik novinara, stoga, jeste i prostor u kome medijski Ego može da sebi pruži na volju, ali tek ako su ovi principi zadovoljeni. Žurnalista može organizovati i nemoguće, ali može i nesvesno da pruži sliku vlastite nemoći. Tada solilokvij postaje jezik koji govori sam po sebi. Novinar se svodi na jednostavno fonetsko ili fonološko deklamatorsko i demagoško prisustvo. Čim prisustvujemo oblasti demagogije, odmah smo izvan parametra istinitosti. Otuda je kod nas dijalog najčešće u obliku već „zauzetih stavova“ o stvarima i ljudima. Razlog tome jeste eristička matrica koja nas je navikla da se ne obaziremo mnogo na etiku, da dijalog smatramo malim ratom u kome obavezno moramo biti pobeđnici. Retorički dogmatizam i eristička isključivost vode nas dalje od dijaloga kao neophodnog uslova za slobodno mišljenje utemeljeno na činjenicama.

Simuliranje istinitog obaveštavanja, takođe, postaje poseban subjekt javne komunikacije i naročito obeležje javnoga diskursa. To baca drugačiju, iskošenu senku na uverljivost komunikacije. Javni diskurs tako postaje prostor u kome novinarski Ego najzad može da se organizuje u sliku sopstvene profesionalne nemoći. Stoga se kod nas sagovornik često pretvara u sumnjivi prijateljski „objekat“. Već tom činjenicom, smisao dijaloga je odveden na drugi kolosek. U tome nema sučeljavanja ideja, samim tim ni njihovog razvijanja i pravog razgovora. Dijalog neistomišljenika, pri čemu je diskutabilno da li novinar ima prava na glasno iskazivanje vlastitog mišljenja, preobraća se u svakodnevnu erističku pijačnu isključivost.

Otuda se atmosfera pravog dijaloga veoma retko i viđa na našim medijima. A ako se i dogodi u delovima, on je stalno ometan nesposobnošću ili nesprennošću sagovornika da drugog saslušaju do kraja. U takvom interpersonalnom odnosu, solilokvijum postaje žanr koji govori sam za sebe. Novinar preuzima ulogu pukog posrednika jezika. Darovitiji se suočavaju sa izazovima pomodne metaforičnosti sa kojom se, ponekad, ne zna šta bi dalje. Uzvišenost metaforičke slike, ako se pretera, postaje i omeđujući činilac. Tako simulirani profesionalizam, kao novinar-

sko kroćenje stvarnosnih užasa i slučajnih komičnosti, (kao u prilogama tipa *bez komentara*) vodi od slučajne apsurdnosti do redovnog gnušanja. „Masovni mediji su obavezni dekor savremenih političkih sistema“¹³ zaključak je sve većeg broja izučavalaca medija. Možda se u tome raskoraku, u „modelima različitih komponovanja razgovora“,¹⁴ i rađaju najizrazitije dileme savremenog novinarstva.

*Od ostrašćene zaoštrenosti do
eufemističke razvodjenosti*

Ako se jezikom zaista iskazuje *teskoba*, kako tvrde najveći jezički stvaraoci, onda se, svakako, novinarskim jezikom iskazuje i znatna *politička* teskoba savremenog sveta. Međutim, najveća dijaloška teskoba ogleda se u tzv. političkom govoru i medijskim oblicima političkog govora kojima se oblikuje javno mnjenje. Postoji tendencija da se medijski organizovani govor oblikuje tako da se samo simulira življenje pominjanjem različitih egzistencijalnih trauma javnoga života. Tu se rađaju određene retoričke disonantnosti kojima se ispoljavaju oblici specifičnoga nezadovoljstva. Delovi javnost, tako, hteli ne hteli, postaju svojevrсна „ukroćena goropad“. Mediji se sve češće nalaze pred izazovima različitih vidova verbalnih agresivnosti (*Potpuno je jasno, Nama se imputira, Oni bezočno lažu...*). Otuda i mnoge protivurečne pleonastičke tabloidne polarizovanosti već u naslovima: *Vrhunski Bon Džovi spektakl, Nadležni zakasnili sa reakcijom, Franak luduje, Borba za evropsku titulu, Političari bi da kontrolišu medije...*

U savremenom novinarstvu, stoga, jezik kao da postepeno postaje samo ukras nametnutih želja, mišljenja, tumačenja... On novinaru omogućava da se ostvari kao pasivno prisustvo koje samo primećuje stvari. Takvo delovanje nedelovanjem rađa se iz potrebe za mimikrijom i lišava se moći da menja. Stoga se mnoge pojave samo imenuju i odlažu u kataloge *čudesnog, sjajnog, veličanstvenog, fenomenalnog, fantastičnog...* Takvom percepcijom uvode se nepoznati, daleki i nepoželjni odnosi simulirane stvarnosti. One se pomenutim pristupom još više zatrpavaju u svoje, jezikom zamućene, statičnosti.

Mediji u Srbiji suočavaju se, naravno, i sa izazovima različitih pritisaka, najpre političkih. Nezadovoljstvo medijima i u medijima jeste upravo simptom protivurečnosti koja ne uspeva da se ostvari u slobodi izbora, već ostaje okarakterisana vlastitim

13 Barbulović J., Lakićević, Popović, *Amnezija javnosti, od propagande do terorizma*, Beograd 2004, str. 145.

14 Kljajić V., *Intervju u štampi, u on-line magazinima, na internetu*, Fpn, Beograd 2009, 168.

slabostima i nedoumicama. Otuda i znatan pad vrednosti predstavljenih sadržaja. Na taj način, nezadovoljstvo se postepeno menja u svojevrsnu metafiziku nezadovoljstva kao svest o zloćudnim mehanizmima politike koji uspevaju da promene vidljivo u nevidljivu magiju eristike.

Problemi u vezi sa finansiranjem glasila deluju tako da je skrivene deo finansiranja gotovo uvek pomešan sa onim što nije skriveno. Stvari su manje šifrovane kad je reč o lokalnim i regionalnim medijima. Tamo je sve vidljivije. Lokalni moćnici uređuju program, sami se najavljuju i dolaze u emisije, prekidaju ustaljene programske sheme, ulaze u program kad im se prohte, govore, kao da su u emisiji bez voditelja, o čemu god hoće i kako hoće, ne vodeći računa o svojoj, inače redovno oskudnoj, rečitosti. Poznat je i slučaj kada je lokalni političar iskazao želju da vodi program, čak i uređuje informativne i sportske emisije na lokalnom javnom servisu. Želja mu se, naravno, ostvarila. Apsurd je tako još jednom doveden do groteske.

Za pojedine medije u Srbiji danas kao da ne postoji jedna istina. Oni imaju svoju, medijima posredovanu stvarnost. Njihova istina se rađa iz sukoba suprotstavljenih političkih disonantnosti i različitih interesa. Do istine se dolazi stazama materijalne ostvarenosti. Poznato je da novinari često imaju plate na nivou neredovnog minimalca. Na taj način se stvaraju i dodatne emotivne napetosti i posebna iskušenja da postanu javni ili tajni članovi pojedinih partija ne bi li imali nekih pogodnosti. Inače, izloženost napadima i pretnjama postaje gotovo uobičajena pojava jer se teško prihvata logika koja se ne zasniva na logici argumenta sile. Zbog toga i ne postoji potrebna stabilnost već se stalno namerno neguje izvesni osećaj nesigurnosti shvaćen kao stabilnost napetosti. Pravi život se, naime, stoga jedva i prepoznaje po znakovima koji ostaju zabeleženi na medijima.

U svojoj nepredvidljivosti, od ostrašćene zaoštrenosti do eufemističke razvodnjenosti, jezik medija gotovo nadilazi svoju geometriju i prilagođava se vodvilju aktuelne političke propagandne paradigme. Često se, na taj način, udaljava od stvarnosti, frazerski se zaokružujući u svojoj necelovitosti i samoprikazuje se kao niz figura pogodnih za raznolike erističke zloupotrebe i manipulacije.

Jezik savremenih medija jeste, stoga, i posebno dobar primer nesvakidašnje jezičke napetosti i pokušaja da se amfiboličnost ustoliči kao posebni stilski kompleks. Ukazivanja na nedvosmislenosti, međutim, vodila su i ubistvima novinara koja se godinama ne rešavaju. Srbija nije jedina zemlja u kojoj je ovakvo stanje. Pravi dijalog nedostaje u svim medijima sveta,

naročito s obzirom na obavezu kritičkog sagledavanja stvarnosti i nagoveštavanja novih komunikacijskih ishodišta. Politika, razumljivo, ne preuzima mnogo da bi otklonila nedostatke u ovoj oblasti. Ona je, štaviše, i glavni krivac za odsustvo autentičnog dijaloga. Čvrstina i apodiktičnost političkog mišljenja, naime, zatvaraju prostor za neposredniju komunikaciju. Političari slobodu govora ne vide kao nešto bitno. U tome su, takođe, posebni, stvarnosno utemeljeni, remetilački izazovi. Da je drugačije, ne bi mogli da kontrolišu pojedine medije ma kako to prikivali. Neophodna kultura dijaloga zahteva i kritiku, a političke institucije ne vole da budu kritikovane. To je jedan od razloga zbog kojih je poslednjih godina u Srbiji veliki broj novinara ostao bez posla. U većini medija nema jakih sindikata koji bi se borili za prava novinara. Ako postoje, oni su rascepljeni i međusobno suprotstavljeni. Ni među njima često ne postoji elementarna demokratska svest. Mnogi od tzv. novinara nisu završili odgovarajuće školovanje, pa su i zbog toga ucenjivani. Jer nedostatak dijaloga podrazumeva i nemogućnost održavanja socijalnog dijaloga. Reč je, najpre, o još jednom nivou paralelnih solilokvijuma kojima se ništa ne postiže. Jedan od mogućih izazova budućnosti mogao bi, možda, da bude usamljeni *herojski bes* istaknutih pojedinaca novinara. Bes koji bi pozivao na život i politički život sa podrazumevanom demokratskom merom, bez fraziranja karakterističnog za izbegavanje finesa kojima se vraća ponoć, a otklanja informativna teskoba i nezadovoljstvo recipijenata.

Tautologija samodovoljnosti

Dijalog bi, osim ostalog, u Srbiji danas morao da podrazumeva i neprekinutu strast traženja rešenja za postojeće nedoumice stvarnosti. Fridrih Niče je govorio da se „posle Kopernika čovek smanjio“ (*Posmrtni odlomci*). Na novinarima je da sa posebnim kritičkim *uvećanjem* gledaju na moguće smanjivanje etičkog momenta u javnoj komunikaciji. Danas bi, umesto jaraosti, čiji smo svedoci svakodnevno u medijima, javne ličnosti trebalo da se privikavaju, a neki i iznova uče, „inteligentnijoj upotrebi sopstvenog besa“ kako je, takođe, govorio Niče u *Veseloj nauci*. Još su Stari Grci, a među njima naročito Seneka u svom spisu *O gnevu*, o tome posebno govorili. Čovečanstvo je, međutim, izgleda, ili nedovoljno staro ili nedovoljno učeno da bi išta naučilo iz svoje prošlosti. Neprekidna strast istraživanja, uprkos izumima istraživačkog novinarstva, jeste prava retkost. Neophodno poznavanje jezika, duhovitost, metaforička razuđenost, britkost, stvaralačka ekvilibristika, maštoviti podsticaji, sposobnost razlikovanja bitnog od nebitnog, takođe često izostaju. Novinarstvo, otuda, sve češće postaje samo alegorija novinarstva. Često je odbačeno od važnih zbivanja i odstranjeno u zatvoreni prostor samodovoljnosti i povremene

potkupljivosti. Izvesna kolumnistička metaforičnost, na momente veoma nadahnuta (Svetislava Basare, Teofila Pančića, Dejana A. Milića, Dragoljuba Žarkovića, Jovana Ćirilova...) i ne potiče, zaista, iz autentične novinarske vokacije već je plod ličnih stvaralačkih stremljenja.

Veliki broj medija danas više upućuje na tzv. tržišnu utakmicu nego što vodi pravim duhovnim vrednostima. Jer, na tržištu medija postoji izvesna razmetljiva nejasnoća koja plaši svojom prazninom. Javni diskurs tako doseže do neprilagodljive zagonetnosti, ali robuje mitskoj predrasudi da je važniji tajni razgovor od javnoga govora. To je i uzrok stalnih sumnji u okoštale žurnalističke forme. A suštinska priroda istinskog novinarstva, osim ostaloga, nalazi se u intelektualnom pristupu predstavljanim pojavama, u promišljenim raspravama o temama vijugavog lavirinta političke stvarnosti.

Savremeno novinarstvo, takođe, ima prezira dostojan manir da izbegava zbivanja u kulturi, a kada ih prikazuje, to čini shematski i površno. Tako prisustvujemo samo određenoj manirističkoj simbolizaciji zbivanja u kulturi. Izveštačen, polubavešten i poludobronameran pristup vodi realizaciji koja ima veoma omeđene predstavljačke i didaktičke mogućnosti. Tako i novinarstvo u kulturi, paradoksalno, kao i svekoliko novinarstvo, dobrim delom, ukazuje na ukupne nedoslednosti sopstvenog funkcionisanja.

Novinarstvo u Srbiji danas proživljava i hropac zlokobne tautologije lične samodovoljnosti. Njegove protivurečnosti i sumnjivo prisustvo tamo gde ne treba (tabloidizacija, senzacionalizam, voajersko paparaco novinarstvo...) i nesumnjivo neprisustvovanje tamo gde treba, utiču na izvrtanje svake potrebne jasnoće i nepotrebne nejasnoće.

U svojoj žudnji za spektaklom, novinarstvo danas postaje postepeno nekontrolisani kaos praznine. Time se ukida izvesna svakodnevna vitalnost društva. Pod sopstvenim obmanama, u medijima ima malo potvrda pravih društvenih vrednosti. To se dešava usled stalne nesigurnosti, u okolnostima bez velike mogućnosti izbora. Još uvek nema svetleće ideje smisla i sigurnog vladanja stvarnošću. Naša stvarnost i stvarnost savremenog sveta, tajna i skrivena, ima, naime, višestruku lavirintsku strukturu. Danas kao da nema dobrog i lošeg, kao u Hamletovo doba, nego ga novinarstvo, izgleda, čini takvim. Ne postoji ono što nije posredovano medijima. Izvesno žurnalističko licemerje se, otuda, ne može izbeći sve i kada bi se htelo. Dovedeno do svojih krajnjih značenja, ono se ogleda i u jeziku (*Kantrimen: Za žaljenje odluka Prištine o uvođenju embarga, Večni entuzijazam subotičke mladosti, Preskočena osmina finala...*).

Informacije se svode na čistu suštinu zvuka i manipulativno frazerstvo. Na taj način svet i dalje ostaje nepromenljiv gotovo u svim svojim pojavnostima. Svestan omeđenosti sopstvenog pisanja i govorenja, novinar stvari posmatra kao formalne okolnosti, od vidljivog gradi nevidljivo, stvarnu pojavu pretvara u apstraktni jezički znak koji se može pilepiti bilo kom događaju.

Ovo su samo neki od ishoda delovanja savremenog novinara. Novinar-manirista, nazovimo ga i tako, i nema sopstvenih namera. On je samo prisutan i gleda očima urednika i finansijera. Uporno se odriče čina stvaralaštva u novinarstvu. Stvaralaštvo rađe zamenjuje fraziranjem. Kloni se svoje maštovitosti. Ponavljanje shema, klišeja, šablona jeste intelektualna ravan po kojoj se najčešće i najsigurnije kreće. Stereotipnim jezikom samo ublažava stvarne napetosti i lakira stvarnost, u crno ili belo, svejedno. Čak i njegovo nezadovoljstvo postaje groteskno parcijalno kretanje prema varljivim ukrasima. Umesto da se naoruža mudrošću i strpljenjem, novinar se survava u klišetizirane meandre jezika i sa patetičnom upornošću se ne suočava sa pravim problemima (časni izuzeci tipa Brankice Stanković, Svetlane Luić, Danice Vučenić, Jugoslava Ćosića, Antonele Riha, Zorana Stanojevića jesu danas retkost). Novinar kao da ne vidi dobro, pa i jezik prilagođava upornom slepilu uvećavajući eufemistička čvorišta svoga jezika. On, najčešće, samo aludira na stvari, ali ih ne čini vidljivim. On traga, ali ređe nalazi. Sumnja, ali ne otkriva do kraja. Deluje po principu istovetnosti menjajući veoma malo prostor oko sebe. Princip sličnost je njegov trajni poetički moto. Uplašeni novinar, otuda, svuda vidi sličnosti i porazne znake sličnosti. Za njega sve pojave liče jedna na drugu, pa ih i ne vredi jezički nijansirati. Njegov smisao nije u nijansama. Ne uviđa zapretane veze među stvarima...

Ko se u tom jezičkom galimatijasu žargona opštosti ne snađe, čeka ga trajni gubitak poverenja u medije i nerasvetljiva pometnja smisla savremenog novinarstva sa svim svojim ponavljanim trendovima, patetičnim dilemama i skrivenim izazovima.

LITERATURA:

Aristotel, *Retorika 1/2/3*, Beograd 1987.

Barbulović, Jevtović, Lakićević, Popović, *Amnezija javnosti, od propagande do terorizma*, Beograd 2004.

Bonito Oliva, Akilo, *Ideologija izdajnika, umetnost, manir, manirizam*, Novi Sad 1989.

Dorđević B., *Gramatika srpskohrvatske dikcije*, Univerzitet umetnosti, Beograd 1984.

Foucault M., *Scritti litterari*, Feltrinelli, Milano 1971.

Gavranović A., „Društveni dijalog i etika“, „Medianali“, *Dubrovnik*, br. 5/2009.

Jansen S., (2001), *Svakodnevni oirijentalizam: Doživljaj „Balkana“/“Evrope“ u Beogradu i Zagrebu*, Filozofija i društvo XVIII, Beograd, 33-71.

Kljajić V., *Intervju u štampi, u on-line magazinima, na internetu*, Beograd 2009.

Pekić B., *Zlatno runo II*, Beograd 1978.

Simić R., Jovanović J., *Osnovi teorije funkcionalnih stilova*, Beograd 2002.

Stanojević D., *Medijska eristika i javni diskurs*, Beograd 2009.

Životić R., *Izražavanje novinara*, Petrovac na Mlavi 2001.

Dobrivoje Stanojević

Beograd University, Faculty of Political Sciences

PUBLIC DISCOURSE AND TODAY'S JOURNALISM

Abstract

Having a vibrant media scene is a necessary prerequisite of human development and good governance. Media, as main promoters of economic, but also cultural and thereby overall humanistic values, have to involve permanently in the process of cooperation. How much the contemporary journalism, orientated rather towards the commercialization of life in general, sensationalism and creating wrong criteria of social, accepts or refuses such a role? In media communication, however, the old patterns of misuse of the media and their freedom have not been exterminated. The paper deals with a substantial analysis of moral relativism and media socialization. The solution is not to complain and criticize. We have to admit that the audience of the media users is changing nowadays. The journalism is changing, too. The solution is not to look for the social responsibility of journalism, but of the owners as well. The solution can be found only if they look for it together, following democracy and the development of new media profile, which finds the profit in truth, prosperity and social responsibility.

Key words: *Language, ethics, rhetoric, manirism, Manipulation, Diskourse*